

RECHT OP DE STAD

Bewoners hebben wat te zeggen

onze visie op stadsvernieuwing 2.0

1. Ook de agenda staat op de agenda

Zeggenschap van bewoners moet bij het begin beginnen: dus bij het bepalen van de agenda, niet pas als er een plan ligt. Écht delen van de macht betekent dat inbreng van bewoners ook tot herijking van een reeds ingezette koers kan leiden. Nodig is beweegbaar beleid en ruimte voor uitvoeringsvrijheid in de wijk.

2. Het werk is in de wijk

We zien een voorzichtige draai, terug naar de wijk. Daar komen beleidslijnen samen, daar is uitvoeringskennis te vinden. Zet dat door met een eigen visieontwikkeling, bouw aan een gesprek dat even rijk en divers is als de bewoners.

3. Help bewoners het zélf te doen

Bewoners kunnen veel, maar met structurele onafhankelijke professionele ondersteuning nog veel meer. Technische ondersteuning om op gelijkwaardig niveau met de instellingen te kunnen overleggen en sociale ondersteuning om te zorgen voor voldoende draagvlak onder bewoners. Zorg voor borging van onafhankelijke bewonersondersteuning op langere termijn.

4. Plekken van ontmoeting doen er toe

Koester en ontwikkel de sociaal-fysieke infrastructuur van plekken waar diverse groepen bewoners elkaar tegen kunnen komen, onderlinge uitwisselingen kunnen ontstaan, en waar professionals naar toe kunnen gaan om met groepen bewoners te praten.

5. Een wijk is geen project

De logica van projecten kent een andere logica dan de wijk. Zorg voor transparante processen, heldere communicatie en een open houding. Ook als er 'naar buiten toe' nog niet zo veel te melden is. Want juist dan is het proces kwetsbaar voor wantrouwen en desinformatie.

6. Nieuwsgierige professionals welkom

Als het werk in de wijk is, vraagt dat ook om wijkprofessionals die zich bekwaamen en de ruimte krijgen om lokale capaciteiten in kaart te brengen, te helpen ontwikkelen en in positie te brengen.

Waarom ‘zeggenschap’ opnieuw op de agenda moet

Rotterdam staat de komende jaren voor enorme opgaven voor de verbetering van wijken en buurten. De gemeente spreekt sinds kort van Stadsvernieuwing 2.0 en de vergelijking met de stadsvernieuwing uit de jaren 70 en 80 is zeker niet misplaatst. Er is een enorm tekort aan betaalbare woningen voor huishoudens met een laag- en middeninkomen, zowel in de sociale als in de vrije sector; en het is nu wel duidelijk dat de markt dat niet zo maar gaat oplossen. Er is ook een belangrijk verschil met de tijd van toen. De verbetering en vernieuwing van het woningbestand, de voorzieningen en de openbare ruimte staan nu in het teken van verduurzaming, energiebesparing en het overschakelen op andere, duurzame energiebronnen. De vernieuwing van de openbare ruimte zal een bijdrage moeten leveren aan het tegengaan van de (effecten van) klimaatverandering door vergroening, verkoeling en waterbeheer. Energiearmoede is een vraagstuk en de groeiende sociale diversiteit in de wijken vraagt om nieuwe manieren om het in de afgelopen decennia geminimaliseerde voorzieningenniveau in de wijken weder op te bouwen, met meer aandacht voor ontmoetings- en ondersteuningsplekken. De ruimtelijk-fysieke opgave is ook een sociaal-ecologische opgave.

De situatie

De condities voor de aanpak van de huidige opgaven verschillen aanzienlijk van die van veertig jaar geleden. De situatie toen maakte een grootschalige aanpak met het uitkopen van vrijwel alle (kleine tot zeer grote) huisjesmelkers noodzakelijk, gevolgd door de vernieuwingen en vervanging van de woningen. De gemeente maakte de plannen samen met bewonersorganisaties, die ondersteund werden door technische en sociale deskundigen. Het beheer van de woningen werd aan de woningcorporaties toebedeeld. In sommige buurten spelen de

woningcorporaties nog steeds een belangrijke rol in de vernieuwingsopgave, zoals in Bloemhof en Tussendijken. In andere buurten, zoals Carnisse en Oud-Mathenesse, treffen we een geheel andere situatie aan. Een aanzienlijk aantal eigenaar-bewoners en soms een woningcorporatie zitten met particuliere verhuurders, (vrij recente) huisjesmelkers en kamerverhuurders (met de daarbij behorende wantoestanden in de huisvesting van studenten en arbeidsmigranten) samen in een groot aantal kleine en vaak slecht functionerende VVE's. Een grootschalige aanpak à la Stadsvernieuwing 1.0 die het in één keer allemaal zou oplossen, ligt hier niet meteen voor de hand. Het is echter ook niet meteen duidelijk welke aanpak van de vernieuwing en verduurzaming dan wel kan werken. Bijvoorbeeld welke functie woningcorporaties daarin kunnen vervullen. Om dat uit te zoeken is in Oud Mathenesse even gewerkt met het concept ‘adoptiewijk’, maar dat is al snel weer opgegeven. De betrokkenheid van bewoners (zoals in de Fazantstraat) is cruciaal, maar die vormen een bont gezelschap van eigenaar-bewoners, huurder van corporaties, huurders van particulieren en kamerbewoners, met verschillende posities en belangen.

Het idee dat bewoners deelnemen aan het denken en besluiten over hun wijk is sowieso op de achtergrond geraakt. Wijkplannen werden de laatste decennia gemaakt door gemeente en woningcorporaties (en ontwikkelaars). Na forse confrontaties met boze en wanhopige bewoners over de sloop van hun huizen, dringende adviezen van deskundigen en landelijke bestuurders om het contact met bewonersgroepen te herstellen, en acties en pleidooien van Recht op de Stad voor meer zeggenschap van bewoners ging bij het toenmalige gemeentebestuur de knop om en kwam het met de collegebrief over stadsvernieuwing 2.0.

“Het college (wil) aan de slag met een nieuwe fase van stadsvernieuwing. Stadsvernieuwing 2.0. Waarbij samen met bewoners wordt opgetrokken om de broodnodige vernieuwing in Rotterdam samen vorm te geven.” (Collegebrief 2021)

Het was ook de conclusie in het tussentijdse evaluatierapport van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid. Bewoners zijn niet betrokken en ze voelen zich daardoor niet betrokken. ‘Ze doen toch wat ze willen’ was een dominante reactie op de ‘Kies Bewust’-flyer van Recht op de Stad bij het uitdelen op de Rotterdamse markten. De dramatisch lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen (in Carnisse, Bloemhof en Mathenesse ca. 20%) bevestigde dat nog eens.

Dat is echter maar de helft van het verhaal. Tegelijkertijd zien we allerhande bewonersinitiatieven opbloeien: van het creëren van nieuwe ontmoetingsplekken tot kleinschalige, coöperatieve energieopwekking en -distributie, alternatieve tuinen en vergroening van woonstraten en plannen voor wooncoöperaties. Bij woningcorporaties zien we voorzichtig een andere rolopvatting ontstaan en diverse vormen van collectief opdrachtgeverschap. Deze en vele andere initiatieven (ook op het sociale terrein: bijvoorbeeld bij armoedebestrijding, hulp en ondersteuning, daklozenopvang, mantelzorg) kunnen de kiemen zijn van een andere aanpak, waarin de betrokkenheid van bewoners en hun deskundigheid en organisatievermogen centraal staan. Het inslaan van deze nieuwe/oude richting is cruciaal. De opgaven waar Rotterdam voor staat, kan ze niet realiseren zonder inbreng van de bewoners in de verschillende wijken. Het is een collectieve opgave die vraagt om een nieuwe wijk-, buurt- of straataanpak. Dat staat in het Klimaatakkoord en was ook een voornemen van het inmiddels demissionaire kabinet (zoals blijkt uit de brief ‘Aanpak burgerparticipatie en burgerfora’ aan de

Tweede Kamer 23-03-2023). De vraag is dan hoe een wijkaanpak waaraan alle partijen deelnemen wordt georganiseerd. Van bovenaf, grootschalig en centralistisch, waarbij de burger mag inspreken in het uitgestippelde beleid, of op lokaal niveau, vanaf het allereerste begin, met gebruikmaking van de daar aanwezige kennis en ontwikkelde initiatieven. Het vraagt om een sociaal-ecologische aanpak, waarbij de verduurzamingsopgaven verbonden wordt met de sociale om de positie van kwetsbare groepen te verbeteren en sociale gelijkheid te bevorderen (zie: [De Brabander 2023](#)).

Bewoners hebben wat te zeggen en nemen initiatief

Zeggenschap van bewoners houdt in dat zij iets te zeggen krijgen over wat er met hun woning, straat of buurt gebeurt. Momenteel komen de voorstellen daartoe meestal van anderen: de gemeente, de woningcorporatie, al dan niet in combinatie met andere eigenaars of projectontwikkelaars. Over die plannen zouden bewoners wat te zeggen moeten krijgen. Maar waarom eigenlijk dan pas? Misschien hebben die bewoners al heel veel te zeggen. Juist als er nog helemaal geen plannen zijn, maar er al wel een gevoel is dat er iets moet gebeuren om de leefomstandigheden in de buurt te verbeteren. Het verbeteren van de buurt begint met het onderkennen van de problemen, maar ook van de kwaliteiten van de wijk. Voor beide punten beschikken bewoners over onschatbare kennis. Ze zien hun buurt of straat veranderen. Er komen nieuwe bewoners, ook door nieuwe eigenaren en het uitpanden van woningen of kamerverhuur, de winkels veranderen en wijkvoorzieningen verdwijnen. Ze passen zich aan, leren sommige nieuwe burens kennen, schatten in wat er allemaal gebeurt, in woningen en op straat. Nemen misschien een andere route, mijden bepaalde plekken. Melden ongemak of overlast; als daar tenminste iets of iemand voor is.

Bewoners beschikken zo over kennis, noem het ervaringskennis of locatiekennis. Ze zijn in staat om problemen te benoemen, en vaak ook te relativiseren. Ze kennen de plekken waar het mis gaat, maar ook die waar het goed of beter gaat, waar de kwaliteiten van de wijk nog steeds zichtbaar zijn. En: ze denken na, individueel en met anderen, over oplossingen. Als ze nou eens zo zouden doen in plaats van zo.

Behalve over locatiekennis beschikken bewoners nog over andere kennis die van pas kan komen bij het verbeteren van de buurt, zeker als het gaat om het creëren van ontmoetingsplekken, of over speelruimte en het beheren daarvan, en om verduurzamen en energiebesparing of de inrichting van de straat. Bewoners doen namelijk nog een heleboel andere dingen dan bewoner zijn. Ze hebben werk, een vak of beroep, ze doen vrijwilligerswerk, doen aan sport of hebben een hobby. Dat betekent niet alleen dat ze ergens verstand van hebben, maar ook dat ze op die andere terreinen gewend zijn om oplossingen te verzinnen voor allerlei problemen en daarover te overleggen, met collega's, andere vrijwilligers, klanten, opdrachtgevers, subsidieverleners. Nee, dit gaat niet enkel op voor hoger opgeleiden.

Bewoners zien hun buren ook als mensen die iets kunnen, ergens verstand van hebben of over bepaalde vaardigheden beschikken. De acties van bewoners in de wijken die als casus dienden, laten zien dat bewoners bijdragen vanwege hun betrokkenheid bij de buurt, maar ook – en soms zelfs meer – met de interesse die voortkomt uit de specifieke kennis en vaardigheden waarover ze beschikken. Bij het oplossen van problemen, het verbeteren van de woningen en de omgeving en de betrokkenheid van de bewoners daarbij, is die kennis van groot belang.

De acties en de genoemde initiatieven laten tevens de meerwaarde zien van gezamenlijk iets bedenken en aanpakken. Dat 1 + 1 echt 3 kan zijn. Individueel kan een bewoner

boos, ontevreden en verbaasd zijn en een verhaal hebben over hoe zaken beter, praktischer, slimmer, socialer en rechtvaardiger kunnen worden aangepakt. Samen met anderen kan hij/zij/hen die kennis en potentiële betrokkenheid inzetten om echt iets te realiseren; en – als het goed gaat – te ervaren dat het echt ook anders kan. Dat bewoners samen iets voor elkaar kunnen krijgen, iets groots of iets kleins, maar iets wat in de richting gaat van een samenleving waarin iedereen meetelt, waarin alle soorten kennis en betrokkenheden (h)erkend worden. En dat het een prettige en praktische manier is om een aantal mensen in de buurt iets beter te leren kennen. De betrokkenheid bij de gemeenschappelijke zaak, en als afgeleide daarvan bij elkaar, helpt mensen ook om het ondanks tegenslagen vol te houden. Onder andere door de collectieve herinneringen aan successen te koesteren.

Na de 'bombrief' van de gemeente over de sloopplannen organiseerden eigenaar-bewoners van de Fazantstraat in de wijk Carnisse zich in een collectief met een veelzijdig actieprogramma en effectieve mediastrategie. Drie maanden later trok de wethouder het plan in en werd de bewonersgroep eigenaar van het te ontwikkelen vernieuwingsplan.

De kerngroep van actieve bewoners van de Gijsingflats in Bospolder-Tussendijken laat vanuit de 'Klimaatruiskamer' geregeld kritische geluiden horen over de energietransitiemaatregelen in hun flats. Woningcorporatie, gemeente en energiebedrijf, die erg graag willen dat dit proefproject slaagt, zijn blij dat er nu een collectief van bewoners is met wie ze in gesprek kunnen gaan.

Ondanks het stopzetten van de gemeentelijke subsidies aan bewonersorganisaties bestaat er in het Oude Westen nog steeds een zelfbewustzijn dat 'wij' ons niet zo maar neerleggen bij beslissingen die over de wijk genomen worden. Zo nodig doen 'wij' het

zelf wel. Dat is onder andere te danken aan de archivering en cultivering van de glorie-tijden van de Aktiegroep Oude West en in de stadsvernieuwingsstijd van de jaren '70/80 van de vorige eeuw.

Collectieve opgaven vragen om een collectieve aanpak

De vernieuwings- en verduurzamingopgaven waar Rotterdam de komende 15 tot 20 jaren voor staat, zijn een collectieve opgave. Met heel veel betrokkenen en op alle niveaus. Ook op wijk-, buurt- en straatniveau, want daar komen al die opgaven uiteindelijk bij elkaar en worden de gevolgen van bepaalde aanpakken voor bewoners duidelijk. Betrokkenheid en zeggenschap van bewoners is cruciaal voor de kwaliteit en het draagvlak van de maatregelen. De collectieve benadering van bewoners is echter uit het handelingsrepertoire van de gemeente, en in iets mindere mate van de woningcorporaties, verdwenen. Welzijnswerk is individuele zorg geworden. Het opbouwwerk is verdwenen. Wijkplannen worden gemaakt op basis van databestanden en intern overleg binnen de gemeente, en zo nodig afgestemd met de woningcorporaties. Daarna worden bewoners individueel benaderd; of kunnen zij individueel stickers plakken op de gemaakte ontwerpen.

“De overheid behandelt ons als een toeval-lige verzameling tegenstrijdige deelbelangen, alsof we allemaal eenzaam zwevende satellietjes zijn. Er worden te zelden gezamenlijke opgaven geformuleerd waarvoor we als collectief gemobiliseerd worden.”
Kustaw Bessems in Volkskrant 23-6-23 naar naar aanleiding van zijn podcasts *Stuurloos*.

In het verlengde daarvan blijken gemeentes het erg ingewikkeld te vinden om collectieve initiatieven van bewoners in hun beleid in te passen. Ze passen niet in de financiële systematiek van de welzijnsaanbesteding, de grondpolitiek of de energietransitieplanning. Dus worden ze alleen gedoogd,

financieel de pas afgesneden, even voor het fotomomentje bewierookt maar niet echt serieus genomen of gewoon over het hoofd gezien en genegeerd. Initiatieven op het gebied van klimaatadaptie, vergroening en energie laten bijvoorbeeld zien dat er onder bewoners veel creativiteit, deskundigheid, organisatiekracht en ervaring aanwezig is en dat ze die graag inzetten voor eigen en algemeen belang. Dat is voor gemeente, woningcorporaties en energiemaatschappijen goud zou je zeggen. Ze krijgen hun samenwerkingspartners op een presenteerblaadje aangeboden. Helaas worden die initiatieven in het streven van de overheid om meters te maken en met grote stappen snel thuis te zijn gepasseerd en overruled. Waardevolle netwerken worden opgeofferd aan ‘commercieel gemotiveerd tijdelijk engagement en *one-size-fits-all* oplossingen’. (zie: [Isa bewoners 2023](#))

Een al bestaand of nieuw gevormd collectief van bewoners is sociaal en cultureel kapitaal dat oude en nieuwe problemen kan begrijpen en opvangen en waaruit nieuwe initiatieven kunnen ontstaan. Menselijk kapitaal waar gemeente en woningcorporaties zorgvuldig mee om zouden moeten gaan. Gezien vanuit het perspectief van bewoners in de wijk, zouden we het ook nog zo kunnen zeggen: politici, ambtenaren, corporatiemedewerkers, sociale professionals, ze komen en gaan, de bewoners zijn de stabiele factor, dus investeer daar in.

Om zeggenschap van bewoners over hun woningen en wijk te realiseren, moet de overheid investeren in de verbanden die bewoners in staat stellen om deel te nemen aan en deel te zijn van het vernieuwingsproces. De collectieve aanpak moet dus opnieuw worden uitgevonden. Wat is daarvoor nodig? In het ‘Stadslab Zeggenschap van bewoners’ zochten wij uit wat zeggenschap en ‘samen optrekken’ precies zou moeten betekenen en hoe je dat organiseert. Dit verhaal met onderbouwingen

en praktische adviezen is daar het resultaat van. Dit verhaal is tevens een letterlijke illustratie van wat het kan opleveren als een groep bewoners hun kennis en betrokkenheid inzetten voor wijk en stad. En dit verhaal vertelt hoe dat per wijk kan worden voortgezet. Uit onze casusbesprekingen halen we zes punten. We noemen ze kort en werken ze daarna verder uit.

1. Ook de agenda staat op de agenda

Zeggenschap van bewoners moet bij het begin beginnen: dus bij het bepalen van de agenda, niet pas als er een plan ligt. Écht delen van de macht betekent dat inbreng van bewoners ook tot herijking van een reeds ingezette koers kan leiden. Nodig is beweegbaar beleid en ruimte voor uitvoeringsvrijheid in de wijk.

2. Het werk is in de wijk

We zien een voorzichtige draai, terug naar de wijk. Daar komen beleidslijnen samen, daar is uitvoeringskennis te vinden. Zet dat door met een eigen visieontwikkeling, bouw aan een gesprek dat even rijk en divers is als de bewoners.

3. Help bewoners het zélf te doen

Bewoners kunnen veel, maar met structurele onafhankelijke professionele ondersteuning nog veel meer. Technische ondersteuning om op gelijkwaardig niveau met de instellingen te kunnen overleggen en sociale ondersteuning om te zorgen voor voldoende draagvlak onder bewoners. Zorg voor borging van onafhankelijke bewonersondersteuning op langere termijn.

4. Plekken van ontmoeting doen er toe

Koester en ontwikkel de sociaal-fysieke infrastructuur van plekken waar diverse groepen bewoners elkaar tegen kunnen komen, onderlinge uitwisselingen kunnen ontstaan, en waar professionals naar toe kunnen gaan om met groepen bewoners te praten. Bepaal jaarlijks op wijkniveau de behoefte en maak daarvoor budget vrij.

5. Een wijk is geen project

De logica van projecten kent een andere logica dan de wijk. Zorg voor transparante processen, heldere communicatie en een open houding. Ook als er 'naar buiten toe' nog niet zo veel te melden is. Want juist dan is het proces kwetsbaar voor wantrouwen en desinformatie.

6. Nieuwsgierige professionals welkom

Als het werk in de wijk is, vraagt dat ook om wijkprofessionals die zich bekwamen en de ruimte krijgen om lokale capaciteiten in kaart te brengen, te helpen ontwikkelen en in positie te brengen.

1.

Ook de agenda staat op de agenda

Zeggenschap van bewoners moet bij het begin beginnen: dus bij het bepalen van de agenda, niet pas als er een plan ligt. Écht delen van de macht betekent dat inbreng van bewoners ook tot herijking van een reeds ingezette koers kan leiden. Nodig is beweegbaar beleid en ruimte voor uitvoeringsvrijheid in de wijk.

Zeggenschap is iets anders dan 'inspraak', waarin de bewoners 'mee mogen praten' met de agenda die door gemeente of corporatie wordt neergelegd. Zeggenschap van bewoners gaat ook over wie de agenda en het beleid bepaalt van wat er in een buurt en wijk moet gebeuren. Het gaat er om of de juiste vraag wel wordt gesteld, of de vragen van bewoners als uitgangspunt worden genomen. Daarmee gaat het om gelijkwaardigheid en wederkerigheid in het overleg van gemeente, corporaties en bewoners en eventuele andere betrokken partijen.

Er is nu wel overleg tussen corporatie en bewoners, hoewel dat vaak ook te wensen overlaat, maar het overleg tussen bewoners en gemeente ontbreekt of is er slechts incidenteel en tijdelijk op projectbasis. Overleg

tussen gemeente en corporaties vindt vaak plaats buiten het zicht van bewoners. Een gezamenlijke dialoog tussen de drie meest betrokken partijen komt bijna niet voor. In dat overleg zou het moeten gaan over het formuleren van de ‘agenda’ en het beleid dat in een wijk of buurt wordt ingezet en de randvoorwaarden die daaruit worden afgeleid voor projecten op buurt en complexniveau. Daarbij zou elke partij, gemeente, corporatie en bewoners het recht moeten hebben om zaken te agenderen, zoals dat voor het overleg tussen huurders en verhuurders in feite al geborgd is in de Wet op het overleg huurders verhuurder. Overleg wordt nu vaak alleen top-down ingezet op basis van beleid dat op stedelijk niveau is vastgesteld door gemeente en waar de corporaties aan gebonden zijn. Beleid waarop bewoners weinig invloed kunnen uitoefenen. In het stadslab gaven ambtenaren en andere functionarissen aan dat ze met elkaar en bestuurders veel in overleg zijn. Ze maken veel gebruik van databestanden bij het bepalen van beleid. Er wordt geen tijd genomen om dan al bewoners te spreken. Men weet ook eigenlijk niet meer hoe dat zou moeten. Bewoners worden pas na de grote beslissingen betrokken. Het vernieuwingsproces start dus niet met de vragen (en de kennis) van de bewoners. Dat heeft geregeld geleid tot confrontaties met bewoners.

De gemeente baseerde haar beleid over het toepassen van de opkoopbescherming op statistieken en intern overleg. Ze besloot tot groot ongenoegen van de Aktiegroep die bescherming niet in Het Oude Westen, maar bijvoorbeeld wél in Blijdorp door te voeren.

In de Fazantstraat kwam het sloopbesluit tot stand op basis van het stedelijk streven naar een andere samenstelling van de bewoners en de woningvoorraad, waarbij gebruik gemaakt werd van statistieken, ‘een simpele optelsom van fysieke kenmerken’.

In Bospolder-Tussendijken adviseerde de Huurdersraad vanaf het begin negatief over de transitie naar een warmtenet. Zij pleitten voor een andere benadering, waarin isoleren, energiebesparing en lokale energieopwekking centraal zouden staan. Maar al eerder en op het niveau van de stad als geheel is anders besloten, en wordt het warmtenet uitgerold in BoTu.

Wat zou hierin moeten veranderen om de zeggenschap van bewoners te vergroten?

Beweegbaar beleid, uitgaand van de vragen van bewoners

De gemeente en woningcorporaties zouden vernieuwingsbeleid moeten starten door eerst naar bewoners te ‘luisteren zonder plan’. Om zowel stedelijk beleid te kunnen voeren, als ook aan te sluiten bij wat er op straat- en complexniveau gewenst wordt, is het nodig om te schakelen tussen de verschillende schalen, van straat en complex naar buurt, wijk en stad en vice versa. Het beleid moet beweegbaar zijn zodat de verschillende niveaus en terreinen nog op elkaar afgestemd kunnen worden. Die beweegbaarheid ontstaat als het beleid niet in beton gegoten wordt, maar open staat voor politieke heroverweging als er serieuze bezwaren ontstaan in de uitwerking. In de periode van de stadsvernieuwing hadden bewoners echt inspraak in het wijkoverleg waar zij met ambtenaren overlegden. Wanneer ze daar niet uitkwamen, konden ze het voorleggen aan de Stuurgroep Stadsvernieuwing (de raadscommissie) en werd het politiek gemaakt.

Ruimte voor uitvoeringswijsheid in de wijk

Het is belangrijk dat er ruimte blijft bestaan voor initiatieven van bewoners en de vakkennis van uitvoerders in de wijk. Het stedelijk beleid op diverse terreinen moet ruimte bieden aan een lokale invulling op wijk- en buurtniveau. De aanbesteding van het welzijnswerk en andere dienstverlening

in wijken in de afgelopen jaren leiden vaak tot het uitrollen van populaire projecten en werkwijzen over de stad, zonder goede koppeling aan de lokale omstandigheden. Het gaat om het creëren van ruimte om nog te kunnen veranderen, aan te passen aan lokale, actuele omstandigheden.

2. Het werk is in de wijk

We zien een voorzichtige draai, terug naar de wijk. Daar komen beleidslijnen samen, daar is uitvoeringskennis te vinden. Zet dat door met een eigen visieontwikkeling, bouw aan een gesprek dat even rijk en divers is als de bewoners.

Om zeggenschap van bewoners te versterken is het voor alles nodig dat de gemeente, corporaties en andere instituties zich voegen naar de woon- en leefomgeving van de bewoners, naar de buurt en wijk. Dat zij zichtbaar en benaderbaar zijn voor bewoners; en dat zij omgekeerd letterlijk kunnen zien en horen wat er in de wijk gaande is. Zolang zij zich opsluiten in hun kantoortorens met een verkokerde organisatievorm blijft het vechten tegen de bierkaai voor bewoners.

In de periode van de stadsvernieuwing van de vorige eeuw en de wijkvernieuwing aan het begin van deze eeuw was die wijkgerichtheid nog aanwezig. Door de verzelfstandiging van woningcorporaties en versterkt door de reorganisaties bij corporaties zo'n tien jaar geleden, verdween de focus op de wijken. De afstand tussen bewoners en corporaties werd vergroot door het sluiten van kantoren in de wijk. Fysieke aanspreekbaarheid in de wijk van mens tot mens, werd vervangen door digitalisering van klantcontacten. In gelijke wijze trok de gemeente, gedreven door bezuinigingen, haar ambtenaren terug uit de wijken. Van voeling met de wijk ging het naar vertrouwen op collega's en databestanden. Aansluiten op de woon- en leefomgeving

van de bewoners maakt het nodig om het gesprek aan te gaan op het niveau waarop beleid uit verschillende kokers elkaar ontmoet: in de wijk.

Voorwaarde voor zo'n dialoog op wijkniveau is dat er sprake is van gelijkwaardigheid en wederkerigheid in het overleg van bewoners, gemeente en corporaties; en eventuele andere partijen, zoals particuliere verhuurders.

Voor het Verbeterplan dat de bewoners in Oud-Mathenesse zelf opstelden, kregen zij (kortstondig) een projectleider vanuit de gemeente beschikbaar. Het plan raakte echter in de mangel door veranderingen in het beleid en de organisatieloga als gevolg van het nieuw college en de overgang van 'Wijk aan Zet' naar het 'Wijkakkoord'.

'Het werk is in de wijk' stelden de betrokken ambtenaren in Bospolder-Tussendijken. Zij zijn al langere tijd betrokken bij de verduurzaming in de wijk in dezelfde rol. Dat heeft een grote waarde voor alle betrokkenen in de wijk.

In het Oude Westen bleek het jarenlang onmogelijk (structureel) overleg te hebben vanuit de Aktiegroep met Woonstad en de gemeente over het beleid voor de wijk, terwijl gemeente en corporatie wel met elkaar overlegden. Sinds kort is er een zekere kentering: Woonstad heeft de inzet van de wijkcoördinator verdubbeld omdat ze zelf ook weer meer de draai naar de wijk maken en het veel oplevert.

In Carnisse werd in het pilotproject voor Stadsvernieuwing 2.0 met inzet van een onafhankelijke deskundige (De Nijl Architecten) een wijkvisie opgesteld waarbij bewoners uitvoerig en op diverse manieren betrokken waren.

Deze voorbeelden staan voor een heel voorzichtige algemenere recente kentering van beleid. De gemeente heeft wijkhubs

ingesteld waar deels op spreekuren enkele ambtenaren aanwezig zijn. Corporaties willen ook weer meer aanspreekbaar zijn in de wijk en openen weer aanlooppunten. Bewoners waarderen de aanwezigheid van aanspreekbare ambtenaren en corporatiemedewerkers, maar wachten het ook een beetje af. 'Ik vertrouw R wel, maar wat krijgt hij binnen zijn eigen organisatie voor elkaar?', merkte een ervaren actieve wijkbewoner uit het Oude Westen op. Een 'streetlevel-bureaucraat', iemand die zowel het vertrouwen heeft van zijn organisatie als van bewoners wordt niet zomaar. Dat aanzien moet je in de praktijk waarmaken en je moet er binnen de eigen organisatie de ruimte voor krijgen. Om de draai naar de wijken steviger te maken en de kansen op zeggenschap voor bewoners te vergroten, omschrijven we drie voorwaarden.

Samenwerken aan een wijkvisie

Door samen een wijkvisie te ontwikkelen, kunnen partijen een gezamenlijk beeld schetsen waar vervolgens de agenda's van de verschillende diensten op moeten afstemmen en budgetten over kunnen worden verdeeld. Dat geldt zowel voor de fysieke als de sociale aanpak, zodat ook de welzijnskant wordt meegenomen. Nu is er wel een 'right to challenge', maar dat werkt achteraf, als het al werkt. Het werken aan en vanuit een wijkvisie draagt bij aan het doorbreken van de grenzen van strak geformuleerde beleidskokers. Dat staat misschien op gespannen voet met de coalitie-afspraken die 1 x in de 4 jaar over de wijken heen worden gelegd, maar door deze werkwijze ontstaan juist kansen om de spanning tussen stedelijk en wijkniveau te overbruggen. Daarmee kan ook het vertrouwen van bewoners in de politiek vergroot worden. Want bewoners gaan stemmen als ze vertrouwen hebben in de politiek, en dat krijgen ze pas wanneer ze zien dat er iets met hun stem gebeurt. De wijkraden kwamen in onze gesprekken nooit ter sprake. Door hun beperkte bevoegdheid en soms willekeurige

samenstelling (door lage verkiezingsopkomst en verloop) worden wijkraden door bewoners niet ervaren als zeggenschap.

Platforms voor overleg op wijkniveau

Om zeggenschap te hebben en samen de agenda te kunnen bepalen, moeten platforms gecreëerd worden waar periodiek overleg tussen verschillende partijen binnen een wijk kan plaatsvinden. Dit biedt de kans om over en weer inzicht te geven in ieders agenda en beperkingen die vanuit andere niveaus of beleidsterreinen bestaan. Samen bouw je zo in een lokale setting een gezamenlijke werkelijkheid. Het gaat zowel om georganiseerd overleg, als om informele contacten. Het vraagt om een luisterend oor bij functionarissen, om bereidheid om het gesprek aan te gaan. Het vraagt ook om institutionele lenigheid bij organisaties om wat ze horen in een wijk om te zetten in beleid en capaciteiten om tot uitvoering te komen. Budgetten zijn daarbij een belangrijk middel om echt samen te kunnen werken.

Diversiteit van overlegvormen over specifieke thema's

Elk soort overleg sluit sommige mensen in en andere mensen uit. Er zullen momenten zijn waarop ouderwets vergaderd wordt met vertegenwoordigers van alle betrokken partijen, maar als we echt willen dat een brede groep van bewoners betrokken is bij het vernieuwingsproces, zullen daarnaast andere overlegvormen georganiseerd moeten worden. Dat kan soms heel simpel door mensen op te zoeken op de plekken waar ze al samen zijn: bijvoorbeeld in de ouderkamer op school, de speeltuin, het groenproject, het koffiehuis en de taalles. Soms zal het nodig zijn om mensen met een aantrekkelijk programma, inclusief eten, te verleiden op een bepaalde tijd op een bepaalde plek te zijn. Daarnaast zal natuurlijk nagedacht moeten worden over zaken als specifieke thema's, de vorm van het gesprek, de talen waarin het gesprek gevoerd wordt en hoe er teruggekoppeld wordt.

3. Help bewoners het zélf te doen

Bewoners kunnen veel, maar met structurele onafhankelijke professionele ondersteuning nog veel meer. Technische ondersteuning om op gelijkwaardig niveau met de instellingen te kunnen overleggen en sociale ondersteuning om te zorgen voor voldoende draagvlak onder bewoners. Zorg voor borging van onafhankelijke bewonersondersteuning op langere termijn.

Zeggenschap van bewoners kan niet zonder (onafhankelijke) professionele ondersteuning. De belangrijkste taken van professionele ondersteuning zijn het organiseren van een gelijkwaardige setting en het vergroten van de deelname van bewoners aan het vernieuwingsproces. De ondersteuners beschikken dus zowel over de benodigde technische deskundigheden als over vaardigheden om mensen samen te brengen. Ze zien geen ‘kwetsbare mensen’ enerzijds en ‘sterke schouders’ anderzijds, maar individuen met verschillende culturele, praktische, administratieve, technische, sociale etc. kennis en vaardigheden, geleerd op school of opgedaan in een soms niet gemakkelijk leven.

Om bewoners in staat te stellen tegenwicht te bieden aan voorstellen van de gemeente, woningcorporaties en andere instellingen en daartegenover eigen oplossingen te presenteren, kan externe expertise nodig zijn als aanvulling op de kennis en vaardigheden van de bewoners. Juist omdat het om een breed scala van ingrepen gaat, zoals woningverbetering, straatinrichting, duurzaamheid, energie, voorzieningen voor welzijn en zorg, onderwijs. Externe deskundigen vullen die kennis van bewoners aan en ze zorgen voor de overdracht van kennis naar andere bewoners. Zo stellen ze bewoners in staat om als gelijkwaardige partner met medewerkers van gemeente, corporaties en anderen aan

voorstellen voor verbetering te werken; het creëren van een gelijk speelveld. Om de deelname van allerlei groepen bewoners te vergroten, helpen zij bij het organiseren van allerlei typen bijeenkomsten en activiteiten. Ze brengen mensen rondom concrete thema's bij elkaar en helpen eventueel ongemak overwinnen, bijvoorbeeld tussen oude en nieuwe bewoners, huurders, eigenaar-bewoners en kamerbewoners. Ze zorgen voor ruimte voor ieders inbreng en geven iedereen de kans zich individueel en collectief verder te ontwikkelen.

Gezocht: opbouwwerkers

De noodzakelijke professionele vaardigheden op sociaal en organisatorisch gebied zijn niet vanzelf aanwezig bij technische deskundigen die vooral expertise hebben op de thema's die in de verbeteroperatie aan de orde zijn. In de stadsvernieuwing 1.0 waaraan de door het college voorgestane stadsvernieuwing 2.0 zich spiegelt, werden deze twee ondersteuningsfuncties dan ook door twee onderscheiden professionals vervuld: de externe deskundige en de opbouwwerker. De laatste wordt de afgelopen tijd in toenemende mate gemist. Hoewel de aanduiding 'opbouwwerker' zorgvuldig wordt vermeden, komt ze in veel verzuchtingen terug, bijvoorbeeld van de politie of corporatiemedewerkers, dat we behoefte hebben aan iemand die mensen helpt zich te organiseren.

In Bospolder-Tussendijken werd bureau De Verbindingskamer ingehuurd om letterlijk huis-aan-huis alle bewoners van de Gijsing-flats (sociale huurwoningen) te benaderen voor de vorming van een bewonersgroep. Het werd een kerngroep van 10 bewoners met een actief netwerk van 30 bewoners, met een eigen plek: de Klimaathuiskamer. Op de achtergrond is er de steun van het 'sociaal team' dat zich met diverse gesignaleerde problemen 'achter de voordeur' bezighoudt. Het mooie van deze aanpak is dat de bewonersgroep vanaf het begin een

brede samenstelling heeft. Dat zorgt er mede voor dat diverse activiteiten worden ontplooid. Zo reageerde deze groep heel alert op de problemen die ontstonden door de stijging van de energieprijzen. Individuele problemen werden daarmee collectief gemaakt. De bewoners wisten ook te voorkomen dat deze ondersteuning – als zijnde een afgerond project – weer werd gestopt.

Continuïteit

Professionele ondersteuning is niet een kwestie van iemand met specifieke expertise voor korte tijd even inhuren. Een van de functies van professionele ondersteuning is het voorkomen van de participatie burn-out die we in een aantal casussen signaleerden en die uiteindelijk kan leiden tot het afhaken van actieve bewoners. Professionele ondersteuning kan alleen werken, als de kaders waarin bewoners en de gemeente en andere instellingen samenwerken duidelijk geformuleerd en gegarandeerd zijn, voor een langere termijn dan een collegeperiode. De onafhankelijkheid van de professionele ondersteuner staat daarbij voorop. Een andere mogelijkheid om een participatie burn-out te voorkomen is om bewoners die al bewezen hebben over de vereiste kwaliteiten te beschikken in te zetten en te betalen, bijvoorbeeld als de buurt-projectleiders waarmee elders is geëxperimenteerd.

4. Plekken van ontmoeting doen er toe

Koester en ontwikkel de sociaal-fysieke infrastructuur van plekken waar diverse groepen bewoners elkaar tegen kunnen komen, onderlinge uitwisselingen kunnen ontstaan, en waar professionals naar toe kunnen gaan om met groepen bewoners te praten. Bepaal jaarlijks op wijkniveau de behoefte en maak daarvoor budget vrij.

Zeggenschap van bewoners kan niet zonder plekken waar bewoners elkaar tegen kun-

nen komen. Plekken waar ze zomaar binnen kunnen lopen, waar iets te doen of te vinden is, of waar ze met een vraag en idee naar toe kunnen gaan. Waar ze gelijkgestemden kunnen ontmoeten en/of juist medebewoners met een verschillende positie en andere opvattingen. Plekken waar – gepland en ongepland - uitwisselingen kunnen ontstaan en plannen kunnen worden gemaakt. Waar collectieven, collectieve intelligentie en collectieve zelfredzaamheid kunnen ontstaan. Dat zijn ook de plekken waar de wijkprofessionals van de gemeente en andere instellingen en instanties bewoners kunnen vinden. Simpelweg door ernaar toe te gaan of door er iets te organiseren.

Deze sociaal-fysieke infrastructuur van een wijk waarop zeggenschap kan gedijen, bestaat niet uit maar één plek die daarvoor door de gemeente is aangewezen. Het Huis van de Wijk bestaat in werkelijkheid uit veel verschillende plekken, waaronder gesubsidieerde binnenplekken, al dan niet op initiatief van bewoners ontstaan, maar ook een park, schoolplein, sportveld of speeltuin. Bepaalde winkels, autowasplaatsen, cafés en eettenten zijn ook zulke ontmoetingsplekken.

Sociaal investeren door gemeente en woningcorporaties

Uit de gesprekken bleek dat niemand twijfelt aan het belang van ontmoetingsplekken voor het contact tussen en met bewoners in een wijk. In de (beleids)praktijk handelen gemeente en woningcorporaties echter verschillend.

In de Fazantstraat maakte Woonbron een benedenwoning vrij voor collectief gebruik.

In de Gijsingflats richtte Havensteder voor de bewoners een Klimaatruiskamer in.

In het Oude Westen steunt Woonstad Rotterdam met huurkorting diverse plekken met een maatschappelijke en culturele functie, waaronder de Leeszaal.

In Oud Mathenesse mist de bewonersgroep een eigen plek, volgens de gemeente 'omdat wij daar geen eigen pand (meer) hebben'.

Er bestaat bij woningcorporaties de mogelijkheid om bedrijfspanden in gebruik te nemen als MOG (Maatschappelijk Onroerend Goed). De gemeente zou in wijken waar ze zelf geen vastgoed bezit, zulk soort ruimte bij een woningcorporatie kunnen huren.

In 2014 schafte de gemeente de subsidie voor huisvesting van bewonersorganisaties af. De gemeente verkocht de afgelopen tien jaar veel maatschappelijk vastgoedpanden. Ze gingen naar de hoogste bidder; in meerderheid beleggers. Maatschappelijke organisaties komen daar nauwelijks tussen.

De gemeente voorziet wijken van twee panden: een Wijkhub (voor de ambtenaren) en één Huis van de Wijk (voor de welzijnswerkers en alle bewoners). Vaak moeten meerdere wijken met dit standaardpakket doen, waardoor de panden voor de bewoners niet op een logische plek staan. Woningcorporaties stoppen vraaggerichter en – voor hun gevoel - meer geld in de sociale infrastructuur van wijken. Dat wekt wrevel op. 'Waarom moeten wij dat allemaal opbrengen? Waarom neemt de gemeente zo weinig verantwoordelijkheid hiervoor?' Het gevolg is dat bewonersgroepen geregeld in spanning zitten over de volgende huuronderhandelingen.

Jaarlijks per wijk samen de sociale kaart van bewoners bespreken

Zeggenschap van bewoners serieus nemen betekent inzicht hebben in de betekenis van de verschillende plekken voor specifieke en gemixte groepen bewoners; en waar nodig en gewenst uitbreiding mogelijk maken. Door een doordacht winkel- en horecabeleid, aanpassingen van de inrichting van de openbare ruimte, door bestaande gesubsidieerde plekken toegankelijker en aantrekkelijker te maken voor bepaal-

de groepen of extra plekken te creëren/ financieren. Idealiter weerspiegelt de sociaal-fysieke infrastructuur de diversiteit van de bevolking van een wijk. Om te bespreken en beoordelen of dat (nog steeds) zo is en hoe dat financieel mogelijk gemaakt kan worden, zou een jaarlijks overleg van bewoners, gemeente, woningcorporaties en fondsen (mag ook een keer niet dat ene grote fonds zijn) zeer behulpzaam zijn. Een overleg over de kwaliteit, de diversiteit en het financiële draagvlak van de sociaal-fysieke infrastructuur van de wijk. Dan heb je het dus over een sociale kaart, niet op basis van institutionele locaties en professionele netwerken, maar gezien vanuit het gebruik en de contactmogelijkheden van bewoners; als basis voor meer zeggenschap van bewoners over hun wijk.

5. Een wijk is geen project

De logica van projecten kent een andere logica dan de wijk. Zorg voor transparante processen, heldere communicatie en een open houding. Ook als er 'naar buiten toe' nog niet zo veel te melden is. Want juist dan is het proces kwetsbaar voor wantrouwen en desinformatie.

Een wijk is geen project. De logica van projectmatig werken brengt een ogenschijnlijk logisch moment waarop 'het proces begint', en misschien zelfs ook een moment 'wanneer het klaar is'. Maar de tijdlijn van de wijk en haar bewoners begint daarvóór, en loopt daarna ook door. Projectmatig werken is voor organisaties heel vanzelfsprekend, maar moet het instrument zijn, en niet het doel.

Zeggenschap van bewoners kan prima aansluiten en invoegen op die projectlogica, maar onttrekt zich er ook aan. En het kan botsen. Wat 'intern' (gezien vanuit de gemeente of woningcorporatie) een dwin-

gende motief of timing lijkt, is in de wijk misschien heel betrekkelijk. De ‘overval’ van bewoners met de sloopplannen in de Fazantstraat is hier een goed voorbeeld van. Toen het plan van de gemeente van de baan was, ontstond er ruimte en tijd om na te denken over een alternatief plan, samen met de bewoners.

Socioloog Frans Soeterbroek hanteert de term ‘koekoeksklok-participatie’: wanneer de organisatie op gezette tijden naar buiten piept en de aandacht van de wijk vraagt, maar er verder geen enkel zicht is op de interne radertjes en schrijven. De timing van besluiten en besluitvormingsprocessen dóet ertoe voor bewoners: niet alleen als de planning vaststaat, maar ook wanneer die nog in beweging kan zijn. Een constant kanaal van communicatie is van groot belang, ook als er ‘naar buiten toe’ nog niet zo veel te melden is. Want juist dan is het proces kwetsbaar voor wantrouwen en desinformatie.

Na de eerste bewonersbijeenkomsten en nieuwsbrieven over mogelijke toekomstscenari's voor de Violier-Rozemarijnstraat in Bloemhof voerde Woonstad Rotterdam een bewonersenquête uit en ging het contact met bewoners op individuele voet verder. Ze schakelde daarvoor een eigen medewerker in, die – op individueel niveau - heel erg gewaardeerd werd.

De conclusie was dat een meerderheid van het beperkte aantal bewoners dat gereageerd had, voor sloop was. Wat dit betekende voor de andere bewoners en de ondernemer was onduidelijk. Woonstad nam de uitkomst mee voor intern overleg en daarmee werd het transitieproces van het blok voor de bewoners ondoorzichtig. Pas na driekwart jaar stilte van de kant van Woonstad kwam er nieuws dat Woonstad het hele blok wilde slopen. Later besloot Woonstad dat het vervangen zou worden door seniorenwoningen, zonder overleg met de bewoners.

De onvrede en onzekerheid onder bewoners kwam pas naar buiten toen een externe actiegroep de bewoners als collectief (‘community-organising’) benaderde door huis-aan-huis langs te gaan en (mede vanwege corona) stoepvergaderingen te organiseren. Vervolgens werd Woonstad Rotterdam ‘overvallen’ met demonstrerende bewoners op de stoep van hun kantoor.

Wederkerigheid en gelijkwaardigheid in de planprocessen zijn wezenlijke waarden voor zeggenschap. Dat betekent ook dat de vormen van ‘co-creatie’ voorbij het informeren en reageren gaan. Kennis en informatie die de basis voor plannen vormt, is niet neutraal. Een kaart met stickertjes, een flapover met geeltjes: het ziet er reuze interactief uit, maar voor bewoners verdwijnt hun bijdrage in een niet-transparant proces van verwerking en bewerking. Nodig zijn een heldere vraagstelling, maar ook een heldere terugkoppeling van de wijze waarop de inbreng een plek heeft gekregen, of niet. En dat is dan weer de aanleiding voor verder gesprek, of het escaleren van een besluit naar een ander niveau: politiek of bestuurlijk.

6. Nieuwsgierige professionals welkom

Als het werk in de wijk is, vraagt dat ook om wijkprofessionals die zich bekwamen en de ruimte krijgen om lokale capaciteiten in kaart te brengen, te helpen ontwikkelen en in positie te brengen.

Bewoners kijken naar medewerkers van de gemeente of woningcorporaties en andere instellingen zoals ze naar hun collega's, bazen of managers op hun werk, of de bestuurders van hun club kijken. Ook daar lopen mensen rond die het beter en slechter doen. Dat is nou eenmaal zo. Waar het om gaat is, dat je het over een voorgestelde oplossing voor een probleem kunt hebben,

vanuit je eigen ervaring als bewoner, maar ook met de inbreng van de vakkennis en de organisatorische vaardigheden waarover je beschikt. Of het nu gaat om overlast door burens, hinderlijke hangjongeren, een probleemgezin dat de sfeer in de straat verziekt, een malafide particuliere verhuurder, de rotzooi bij de vuilniscontainer of de aanleg van een speelplek, het onderhoud van het groen, de verbetering van de woningen, de energietransitie of de zorg. Zeggenschap begint met luisteren naar wat bewoners daarover te zeggen hebben. En dat blijkt vaak heel veel te zijn. In buurten en wijken, oude en nieuwe, zit enorm veel kennis, vakmanschap en vaardigheden bij mensen die deze ook graag delen met anderen, burens en medeburgers, overheden en andere instellingen. Het wordt tijd dat de gemeente, woningcorporaties en instellingen dat ontdekken en er profijt van trekken.

Hoe kunnen ze dat doen? Allereerst door kennis en capaciteiten van bewoners te erkennen als een belangrijke bron van kennis voor de sociaal-duurzame transformatie waar we voor staan, waarin woning- en buurtverbetering hand in hand gaan met energietransitie en klimaatbeheersing op een sociaal-rechtvaardige manier. Ten tweede door hun medewerkers de ruimte te geven om die kennis op te sporen en productief in te zetten. Ten derde door daar geen eenmalige operatie van te maken (het zogenaamde ‘ophalen’), maar zorg te dragen voor continuïteit om de kennis en vaardigheden in deze langlopende transitieprocessen te betrekken en te faciliteren. Dat kan bijvoorbeeld door het instellen van panels, maar ook door het benoemen van bewoners als betaalde buurt-projectleiders en het zorgen voor langdurige ondersteuning door externe ondersteuning.

Als de medewerkers de ruimte krijgen, hoe kunnen zij de kennis van bewoners dan opsporen en inzetten? Je zou als ambtenaar of medewerker een onderzoek kunnen uitbesteden, maar doe dat nu eens niet. Doe het zelf! Bekijk daarbij eerst eens wat er al is aan initiatieven en wat er al ligt aan ideeën en voorstellen. Of nog ligt, want ook in onze casus bleken er al heel wat voorstellen gedaan en oplossingen verzonnen die ergens gestrand of vastgelopen waren. Bedenk: het begint niet met jou. De wijk, of de straat is er al een hele tijd.

De Aktiegroep Oude Westen zorgt sinds 1970 voor een Buurtkrant die tien keer per jaar uit komt. Vaste onderdelen zijn geschreven portretten van bewoners, opiniestukken over het wijkbeleid van diverse instanties, columns met persoonlijke ervaringen en beschouwingen over het wel en wee in de wijk, interviews met professionals, signalering van problemen met huizen en buitenruimtes, reportages van acties en bewonersinitiatieven, nuttige huurdersinformatie, duurzaamheidstips en aankondigingen van allerlei soorten activiteiten in de wijk. Alle 52 jaargangen van de Buurtkrant zijn gedigitaliseerd en in te zien via de website van de Aktiegroep. Een rijke bron van informatie voor een nieuwe ambtenaar.

Informeer je. Ga de wijk in. Stel je open op. Wees geïnteresseerd in de achtergrond van mensen. Vraag niet naar meningen of opinies, maar naar wat mensen doen, hoe ze de wijk gebruiken en hoe ze van daaruit kijken naar problemen én oplossingen, naar ideeën en voorbeelden. Sluit daarbij aan bij wat je al ontdekt hebt over de wijk. Laat zien dat je je huiswerk hebt gedaan. Doe geen open oproep voor een grote vergadering, maar ga gericht en onderzoekmatig te werk. Zoek contact met individuen en al bestaande groepjes en clubjes. Ga van de een naar de ander. Kijk wat er aan deskundigheid, vakmanschap enz. aanwezig is. Voeg daaraan deskundigheid toe.

Recht op de Stad organiseerde in samenwerking met AIR Rotterdam en Hogeschool Inholland (lectoraat Ecosociaal Werk) in 2022/23 het Stadslab Zeggenschap van bewoners. Centraal hierin stonden 5 besprekingen van 5 Rotterdamse wijksituaties met alle betrokken partijen: Violier-Rozemarijnstraat in Bloemhof, Fazantstraat in Carnisse, Oud Mathenesse, Gijsingflats in Bospolder Tussendijken en Oude Westen.

Wat is er gebeurd, hoe kijken we ernaar vanuit verschillende perspectieven en wat kunnen we daarvan leren over de invulling en organisatie van zeggenschap van bewoners over hun woning en wijk?

Dit pleidooi met concrete adviezen voor sociaal-ruimtelijke en sociaal-ecologische stadsvernieuwing samen met bewoners, is opgesteld in voorbereiding op het **‘Stadsgesprek Zeggenschap bewoners’, 25 september 2023 in Wijkgebouw 't Klooster in de Afrikaanderwijk.**

Arie Lengkeek, André Ouwehand, Arnold Reijndorp en Joke van der Zwaard (**Recht op de Stad**); Josien Kamp en Barbara Luns (**AIR**) Richard de Brabander, Judith van Vliet en Nesrin El Ayadi. (**Hogeschool InHolland, lectoraat Ecosociaal Werk**)

Gespreksleiding casusbesprekingen:

Jette Schneider

Ontwerp: Nienke Terpsma

Met dank aan alle bewoners, ambtenaren, woningcorporatiemedewerkers en andere deskundigen voor het meepraten en meedenken.

• **RECHT
OP DE STAD**
het betere plan
voor wonen in
Rotterdam*